

MADRASSERNA I KASESE

Om konsten att välkomna

JAN GUNNARSSON

Vattnet orkar knappt upp ur den spruckna fontänen. Runtom står palmer, växter och blommor. Gula, röda, blå. Fågelsången är ny, men ljudet av syrsor känner jag igen. Lukten är annorlunda, kryddig, skarp. Inom mig bär jag en blandning av oro och ovisshet, förväntan inför det jag ska få uppleva. Upptäcker en äldre man i blå uniform med namnbricka på bröstet. Han hälsar god morgon med en nick, innan han sakta fortsätter att sopa upp de löv och kvistar som blåst ner under natten.

I backen upp till hotellet står vita minibussar på rad med sina chaufförer. De är väldigt lika och jag har svårt att se vem av dem som är Necton.

”Jan, over here. Jan, over here!”

Jag följer rösten och ser hans glada ansikte sticka ut genom rutan, går runt bilen och kliver in på passagerarsidan.

”Very welcome, this is fantastic”, säger han.

”Yes”, svarar jag samtidigt som vi ger oss av.

Mot Kongo.

Två dagar innan hade jag rest från Stockholm, via Amsterdam, och efter en natt i en trång flygstol landat på Entebbeflygplatsen. Där fick jag visa upp mitt gula kort som intygade att jag tagit alla sprutor som krävdes, förutom de malariatabletter jag proppat i mig. En stund senare klev jag ut i ankomsthallen och försökte få syn på Necton i gruppen av människor som väntade på vänner, familj och besökare. Plötsligt upptäckte jag hans stora varma leende, han steg fram och gav mig en välkomnande kram.

”Mr Jan, welcome to Uganda. I am so happy that you are here!”

”Thank you. Great to see you Necton.”

Vägen in till Kampala centrum var kantad av bostäder i form av plåtskjul med skynken som dörrar. Grupper av män satt utanför och spelade kort. Små barn sprang barfota runt bland soporna och kvinnor bar på tvätt. Det var betydligt fattigare än jag var förberedd på. En stund senare slog vi oss ned på ett café för att prata ihop oss. Trafiken intill var tät, luften svartgrå och illaluktande. Om några timmar skulle vi båda stå på scen och tala om värdskap inför 300 personer.

”Very important people”, sa Necton. ”Ministers, members of parliament and leaders in Uganda. I am very, very nervous.”

Necton är 23 år och hade aldrig talat inför en grupp tidigare. Jag kände mycket väl igen hans nervositet, hade själv varit där en gång, fylld av skräck över att tala inför folk. Först när jag gått en kurs under 14 läskiga kvällar hade självförtroendet trängt undan rädslan.

”Lite nervositet är bara nyttigt”, försökte jag, ”det är kroppens sätt att förbereda oss för framgång. Det kommer att bli jättebra.”

Han såg inte särskilt övertygad ut.

Bredvid sig hade han en stor tygbag som påminde om den jag haft som grabb till hockeyträningen.

”Vad har du i bagen”, frågade jag nyfiket.

Necton böjde sig ner och drog försiktigt upp det långa blixtlåset. Sakta tog han fram en vit skjorta, gul i kragen och längst ut på ärmarna, en slips, en kavaj och ett par byxor som nästan gick i samma färg, och till det ett par vita skor, bäge med spruckna utsidor.

”Det är pappas. Kläder han brukar ha vid särskilda tillfällen. Som när han gifte sig för 25 år sedan. Och nu när jag skulle tala inför alla människorna vill han att jag skulle vara fin. Som representant för vår by ...”

”Vackert”, sa jag som redan svidat om på flygplatsen.

”Jag går, jag går och byter om”, sa Necton.

Jag väntade tills han var tillbaka. Rättade till hans slips och sa att han såg fin ut innan vi gick iväg till hotellet där vi skulle möta vår publik.

Det var lågt i tak i den mörka lokalen. Kanske 20 rader med 15 vita plaststolar i varje. En projektor på ett bord framför en något upphöjd scen. En timme efter utsatt tid var rummet fullsatt och den manlige konferencieren hälsade alla välkomna och började med att fråga vem i publiken som senare vill sammanfatta vad de två föreläsarna pratat om, och vem som vill tacka dem för att de kommit dit. Ett trettiotal händer for upp i luften. Konferenciern noterade de frivilliga innan han bad min nervösa vän att stiga fram och hålla sitt inledningsanförande.

Necton klev upp på scenen, fick en handmikrofon och tittade ut över publikhavet med ett ansträngt leende. Jag såg hans ena byxben skaka. Efter en stund tittade han bort mot mig, frågade med blicken om jag tyckte han skulle börja. Jag nickade och visade med handen att han skulle hålla micken nära munnen. Så började han tala. Utan bilder, blädderblock eller annat. Bara ord rakt från hjärtat. Och jag som lyssnat på hundratala föreläsare genom åren och själv stått på scen tusentals gånger, hade aldrig hört något så vackert. Varje ord rullade ut från hans leende mun och var som en utsträckt hand som tog tag om oss. När han var klar ställde sig publiken upp och gav honom en lång stående ovation. Necton kastade en blick mot mig och såg då att jag applåderade tillsammans med alla andra.

Någon timma senare var vi tillbaka på caféet för att prata om hur våra föreläsningar gått. Då först förstod jag vad som gjort Necton så nervös. Det var inte bara alla ledarna i publiken utan också att jag suttit där. Vad jag skulle tycka om hans insats. Och jag såg hur hans axlar sjönk när jag sa att jag en dag hoppades kunna hålla ett lika fint tal.

”Jan, i morgon vill jag att du ska träffa min familj.”

”Vad roligt, var bor dom?” undrade jag och tog en slurk av min cola.

”Det är ungefär tre timmar med bil, mot Kongo. Jag har fått låna en Toyotabuss och kan hämta dig vid nio i morgon, utanför hotellet.”

Så, där sitter jag nu. I en minibuss utan luftkonditionering, fulladdad med vattenflaskor och tänker att det kan vara den sista resan jag gör i livet. Det går fort på en väg full av gropar och mötande bilar som inte riktigt verkar säkra på vilken sida som är deras. Det kommer upp folk och djur ur diken och allt är lite som att befinna sig i ett TV-spel, och min enda stilla förhoppning är att det inte slutar i game over. (Då har jag ännu ingen aning om att det är en elefant som ska avgöra det några dagar senare.)

Efter nästan fyra timmar saktar Necton ner, kör in till vägkanten och stänger av motorn.

”Vad händer nu?” frågar jag.

”Nu”, säger han leende, ”nu blir det mangopaus.”

”Mangopaus?”

”En paus där man äter mango”, säger han och skrattar.

”Okej, men hur kan det vara mangopaus efter fyra timmar, när det skulle ta tre timmar att åka till din familj?”

Han tittar på mig.

”Haha, ni har så mycket, så många saker där du bor, som klockor. Men vi, vi har tiden.”

Sedan går vi ut. Han drar upp sidodörren och tar fram ett knyte med fyra perfekt mogna mangos. Och när jag sitter där på golvet i minibussen, med fötterna i den rödbruna jorden och ser ut över de gula och gröna fälten, med några teplockare en bit bort, frågar jag mig själv:
Hur i hela världen hamnade jag här?

Allt började några år tidigare i en taxi på väg hem från Arlanda. Jag som älskar att höra människors berättelser och tankar, hade försiktigt frågat killen framme vid ratten om läget. Och han berättade att det inte varit så många körningar under dagen, att han stått och väntat i timmar vid terminalen.

”Oj, det låter jobbigt.”

Det hördes att han var född någon annanstans. Det går ju inte att se var någon är född, men vi kan spåra det i rösten. En språkprofessor berättade en gång för mig att om man flyttar från ett språkområde till ett annat innan man är runt 13 år, kommer man som vuxen inte avslöja var man är född. ”Men efter man fyllt 13-14 är det kört.” Minns att jag tänkte på det när vår familj flyttade till USA. Hur våra två pojkar som då var 10-12 år, lät som infödda amerikaner efter bara ett halvår, medan jag ständigt fick frågan: ”Where are you from?”

Så efter ett tag kunde min nyfikenhet inte stoppa mig.

”Vad kommer den vackra dialekten ifrån?”

”Uganda, jag kommer från Uganda.”

”Uganda, wow, det är Afrika va?”

”Haha, ja det är Afrika!”

”Hur trivs du här i Sverige?”

”Det är ett bra land att leva i, men jag är trött.”

”Trött, du sitter inte och somnar där framme hoppas jag?”

”Nej, nej ingen fara.”

”Varför är du så trött?”

”Har tre jobb och jobbar jämt.”

”Oj, varför jobbar du så mycket?”

”Jag har 17 barn.”

”Det var inte dåligt, själv har jag två tonårsgrabbar och det räcker långt.”

”Haha, jag har också två pojkar, tonåringar här i Sverige, det går bra. De andra barnen är mina syskons, du vet, i Uganda är familjen och ansvaret lite större än här i Sverige. Jag jobbar så att de kan gå i skolan, få mat och kunna gå till doktorn när de blir sjuka.”

”Fint, du är en sann hjälte”, utbrast jag och sträckte fram min hand. ”Jag heter Janne.”

Jag såg hans ögon i backspegeln och han gav mig sin vänstra hand.

”Och jag, jag är Simon.”

Då hände något fint, som händer oss människor ibland, vi möttes. Det är något stort att mötas, att låta masker och roller falla av. Från att det suttit en chaufför därframme med en kund i baksätet, satt nu två människor, två pappor och pratade om livet.

När vi rullade in framför huset och jag skulle betala, bad jag om hans telefonnummer. Han undrade varför och jag sa som det var:

”Jag vet inte, det var bara så trevligt att talas vid.”

Efter att ha gått runt en vecka med vårt samtal i huvudet, ringde jag Simon. Och dagen därpå träffades vi på ett café i city. Han kom dit i sin svarta skinnjacka med taxibolagets logga på armen och ett ansikte som undrade vad han gjorde där.

”Jag har tänkt mycket på de där sjutton ungarna”, sa jag, ”kan jag hjälpa dig på något sätt?”

Han tittade upp från kaffekoppen.

”Hur då hjälpa?”

”Jag vet inte, pengar kanske. Har inte mer än dom flesta, men lite kan jag bidra med.”

”Det var snällt. Det bästa vore om mina syskon kunde starta en verksamhet, att de blev självförsörjande, det skulle göra en stor skillnad för oss alla. Jag har en syster som går på handelsskola i Kampala hon har många bra idéer som kan bli till företag.”

”Kan du inte be henne höra av sig om det dyker upp något projekt, så kanske min familj kan vara med och bidra.”

”Det var snällt, det ska jag göra.”

”Lova det.”

”Jag lovar.”

Sex månader senare låg det ett stort, tjockt och brunt kuvert i brevlådan, med hundra frimärken och Mr. Gunnarsson, Sweden och min gatuadress. Nyfiket sprättade jag upp det och fann två affärsprojekt. Ett handlade om att starta ett internetcafé i Kampala, det andra om en familj som hade fem getter och drömde om att få köpa tjugo till. Då skulle intäkterna från getmjölken göra att deras två små flickor kunde gå i skolan. Jag tänkte att det var det finaste måttet på avkastning jag någonsin sett. Det var förstås Simons syster som satt ihop projekten. Och efter att själv ha skrivit ett antal affärsplaner i mina dagar såg jag att hon var duktig, riktigt duktig. Så jag ringde upp Simon, berättade om brevet jag fått och frågade om han inte

ville ta med sig familjen och komma över på middag nästa fredag, så vi kunde prata om projekten.

”Gärna”, sa Simon. ”Vid sju?”

”Det blir bra, välkomna!”

När jag la på vände jag mig mot familjen.

”På fredag är det middag”, sa jag med hög röst för att tränga igenom grabbarnas spelande.

En av dem vände sig om.

”Jaha, intressant, kan du inte ta det med mamma ...”

”Simon och hans familj kommer hit.”

”Vem är det?”

”Ja, en kille som heter Simon.”

Den andra tog över.

”Hur känner du honom?”

”Han kör taxi, från Uganda.”

”Har han kört hit från Uganda, hehe ... Har du bjudit hem en taxigubbe, seriöst?”

”Det blir hur kul som helst, han har med sig sin fru och två grabbar i er ålder.”

”Du tror att vi ska vara med ...? Tvek på den.”

Det blev en fantastisk middag. Båda mina grabbar satt mest med öppen mun och lyssnade när familjen berättade om sin resa till en ny värld. Efteråt drog de fyra unga ner i gillestugan. Vi vuxna satt kvar och talade om internetcaféet och getterna.

Några veckor senare ringde Simon. Han var orolig och ville träffas. Vi satte oss på vårt stamcafé och beställde latte och toscakakor. Först berättade han att hans syster var i full gång med projekten nere i Uganda, men att det inte var det som tyngde honom. Jag undrade förstås vad som hade hänt. Simon tog sats och sa att det som gjorde honom orolig var att han funderat på om han skulle våga bli egen, en åkare.

”Åkare, är det när man äger sin bil?”

”Precis, nu är jag förare, en av de som kör in mest pengar, men det är inte min bil. Vad tror du, vågar jag ta lån och bli egen som jag alltid drömt om?”

Jag ställde ner min kopp.

”Simon, lyssna, om inte du skulle fixa att bli åkare, vem skulle göra det då?”

”Tack det var precis vad jag behövde höra”, sa han och log.

På dagen tre månader senare fick jag ett samtal.

”Jan Gunnarsson.”

”Hotell Royal Viking, huvudentrén, klockan sex ikväll, varsågod.”

Det var en riktig trist kväll. Paraplyet ville hela tiden vika sig åt fel håll, det regnade ihärdigt när en stor svart, ny Mercedes-Benz med texten Taxi Stockholm körde upp framför entrén. Simon steg ut, gick runt och öppnade åt mig.

”Varsågod, du är den första som ska åka i min bil. Utan taxameter!”

Jag skrattade, klev in och vi rullade ut i staden med vinderrutetorkarna på högsta hastighet. Vi sa ingenting. Efter en stund såg jag hur en tår rann ner för hans kind. Mina ögon fuktades de med och jag slogs av vad mycket som rymdes i den tåren. Resan till Sverige, hur han fått hit sin familj och nu egen företagare i ny fin bil.

Genom Simon lärde jag känna andra svenskar som var födda i Uganda. Vid en lunch med en av dem fanns en ung kille med.

”My name is Necton”, sa han med ett härligt leende och undrade vad jag arbetade med.

”Hostmanship”, sa jag efter att något år tidigare ha uppfunnit ordet då värdskap inte fanns på engelska.

Han blev genast intresserad.

”Very important in the world today, very important.”

Som tur var hade jag med mig en bok, den engelska översättningen av *Det goda värdskapet*, som jag gav honom. Necton ringde redan nästa morgon och förklarade att han knappt kunnat sova, utan ägnat natten åt att läsa.

”Detta är något jag har hela hjärtat fullt av”, sa han, ”och något jag vill arbeta med, är det möjligt, att jag skulle få göra det, i Uganda?”

Jag hörde hans innerliga vädjan.

”Necton, ... du får bli Afrikachef!” sa jag.

Några dagar senare flög Afrikachefen hem till Uganda. Genast träffade han Loice, en tidigare minister i Ugandas regering, berättade om Hostmanship och bad henne läsa boken. Ett par dagar senare träffades de igen och Loice utbrast:

”Necton, det här ju jätteviktigt, inte minst här i Uganda. Vi måste kalla ministrar, parlamentsledamöter och ledare till en konferens om detta i Kampala. Du får inledningstala och sedan får han, Jan, berätta allt om *hostmanship*.”

Efter nästan åtta timmar, precis innan vi är framme vid gränsen till Kongo, svänger vi av huvudvägen och in på en mindre rejält guppig väg. Snart kommer vi fram till en äng, där det sitter hundratals människor på träbänkar. Alla tittar mot den vita minibussen.

”Wow, vad mycket folk!”

”Det är alla i byn som är här. Det är en stor dag för oss idag”, säger Necton.

”Vad kul, vad är det ni firar?”

”Det är för att du är här.”

”Haha, kom igen, vad är det ni firar?”

”Så här är det”, säger han, ”För oss finns inget mer värdefullt än att få en gäst. Någon som kommer, som du, långt ifrån för att vara hos oss, bli en del av oss. Många kommer nog kalla dig Baluku Jan.”

”Baluku”, upprepar jag och tänker att det låter som godis.

”Baluku, är det man heter om man är den förstfödda i syskonskaran, och jag vet ju att du har två yngre bröder, då blir du Baluku Jan.”

Lite nöjd med att vara en Baluku frågar jag om hans familj finns där bland alla människor. Det var ju trots allt dem vi skulle träffa.

”Familj är något mer än bara ens nära. Och när en av oss får något så fint som en gäst, kan man inte hålla det för sig själv. Du är min gåva till alla här i byn.”

Vi kliver ur bussen och möts av en äldre herre som hälsar Baluku Jan välkommen. Han berättar direkt att innan maten har han flera namn på talarlistan som alla vill hälsa mig välkommen. Och att tre personer gjort en sång de gärna vill framföra som heter ”We love Switzerland”.

Jag tittar på Necton som ler stort.

”I am so honored”, säger jag.

Sätter mig i en fåtölj klädd i ljusgrönt tyg. Bredvid står ett bord med en flaska vatten och ett glas. Sedan lyssnar jag till välkomsthälsarnas berättelser. Om byn, om människorna, om naturen och deras historia. De spelar sin sång och efteråt kommer Necton fram och säger att det vore fint om jag ville säga några ord om byn jag kommer ifrån och lite om mig själv.

Jag harklar mig, tar några munnar vatten och låter sedan orden rinna fram från hjärtat.

”Mina nya vänner, jag är överväldigad av ert mottagande. Det här är den finaste gåva jag någonsin fått. Jag kommer att bära med mig era berättelser resten av livet. Ni har mycket att lära människor som mig. Jag kommer från ett land långt uppe i norr, där det är mycket kallt, vi har till och med ett hotell byggt av is ...”, säger jag och ser hur många tittar på varandra som frågetecken. ”Vi däruppe har det materiellt väldigt bra, men den gemenskap och omtanke ni visar, är värt så mycket. Tänk om vi kunde ha den världen, det bästa från er med det bästa där jag kommer ifrån. Det är lustigt, här har jag suttit och skrivit böcker om värdskap, jag borde ha börjat med att resa hit till Uganda. Från hela mitt hjärta vill jag tacka er för att ni tagit emot mig som en del av er familj.”

Några applåderar. Jag tittar mot Necton och han ger mig en nick som sannolikt betyder ”tack, det var fint”. Efter det reser vi oss upp och går bort till borden där maten står uppställd.

”Under fjorton dagar har alla i byn samlat ihop det vi ska äta, så att det ska vara lite festligt”, berättar Necton.

På faten ser jag kycklinggryta, ris, sötpotatis, majsgröt, bönor, kokta grönsaker, jordnötssmör och matoke, som är en mos av matbanan och ofta äts i Uganda. Artigt men försiktigt koncentrerar jag mig på de kokta grönsakerna och matoken.

En liten pojke kommer fram och klämmer på utsidan av mitt lår, skrattar och säger något på det lokala språket. Necton skrattar till och förklarar:

”Haha, han har aldrig träffat en musongo, en vit människa, och ville se om din kropp kändes likadan som hans.”

”Tyckte han det?”

”Det var lite mer kött på musongon, haha.”

Efter maten bjuds Necton och jag in till en lerhydda, där en äldre kvinna bor. Det är enkelt, bara lera på väggar och tak. Hon sover på lite ris på jordgolvet. På en av väggarna sticker en lerhylla ut, där hennes enda ägodel står. Det är en decimeter hög jultomte i plast, där halva huvudet är avslaget. Genom tolken förklarar hon att byn varit hennes hem hela livet, att hon inte har egna barn, men att hon är mormor till alla barn, att alla människorna i byn är hennes familj. Efter en stund tackar jag för att hon välkomnat mig till hennes hem.

”Här är du alltid välkommen”, säger hon och vi går ut i solen.

En stund senare kommer vi till Nectons föräldrars hus. Här är det lite finare. Murade väggar, ett bord med en färgglad duk där det står två fat med kakor. Hans far är bra på engelska, mamman behöver lite tolkande. Jag börjar med att tacka för att jag får komma till dem. Sedan berättar jag om dagen innan, om när deras son stod på scenen, i finkläder, och

höll det fantastiska talet och hur alla ställt sig upp och applåderat. Några sekunder senare har tolken översatt och då ser jag hur tårarna bryter fram hos både mamman och pappan. Jag följer snart efter och slås av den stolthet de måste känna. Vid vissa tillfällen, när vi når fram till det mänskliga i oss själva, är vi bara föräldrar som bryr oss.

Efter det är det en man som tar med mig till en plats en bit bakom huset. Det sticker upp stenar i gräset, med en liten enkel skylt vid varje. Jag förstår att det är gravar. Han vill berätta om människorna som bott där tidigare, hur de levt och att livet inte är så enkelt nu men ändå så mycket bättre än det en gång har varit. Genom att berätta vill han hedra dem och säga att tack vare deras slit är livet i byn möjligt idag.

Det blir en kväll jag alltid kommer att bära med mig. Tillsammans med Necton och de äldre i byn sitter vi i en cirkel runt en knastrande eld. Vi talar om livet, om döden, om kärlek, om hatet, om mogna mangos, om när någon snubblat rakt i en komocka. Vi skrattar, vi suckar, ibland är vi tysta för att reflektera tillsammans. Vi har inte bråttom, det finns ingen mötesagenda, ingen som leder, ingen tidsram.

I en tystnad tänker jag på hur lika vi är. Visst, vi ser lite olika ut, våra skinn kommer i många färger, vi tror på olika saker, har olika förmågor, tycker olika om saker och ting. Men under allt det finns något större som förenar oss. Att vi vill leva bra och lyckliga liv, att ingen vill uppleva lidande och smärta, att vi bryr oss om våra nära, att vi upplever såväl framgång som motgång och att vi alla en dag ska ligga under en sten bakom huset. Tankar som dessa föder kärlek. Vi är i grunden ett. Vi är ute på samma resa. Sammanvävda. Vi behövs för varandra, för att livet ska bli helt.

Det är varmt när jag vaknar upp under malarianätet i en av hyddorna. Efter en kopp kaffe och en bit bröd ska Necton och jag åka vidare. Några av de äldre, tillsammans med Nectons föräldrar, möter upp vid den vita Toyotabussen för att visa sin glädje över att jag kommit och förklarar att jag, Baluku Jan, alltid är välkommen tillbaka. Jag tackar dem och säger att de förevidt kommer att vara en del av mig. Och just som jag ska kliva in i bussen ser jag henne komma emot oss. Hennes händer är formade till en kupa. Vi ser på varandra och jag uttrycker min tacksamhet över att vi fått besöka henne dagen innan. Den äldre kvinnan säger något till tolken, en undran om jag har en mamma i min andra familj, den jag ska resa hem till. Jag förklarar att jag har det. Då ber hon mig ge henne denna gåva, som ett tack för att ”vi fått ha dig här”, och öppnar sina händer och där ligger jultomten, hennes enda ägodel.

Jag vet inte vad jag ska göra. Kan jag ta emot den? Tittar på Necton som nickar ett ja.

”Tack, hon kommer att bli väldigt glad”, säger jag och bugar.

När vi skumpar i väg från byn säger Necton att jag ska få bo lite annorlunda i natt.

”Men först är det några jag vill att du träffar.”

Efter en mil kommer vi fram till Kasese centrum. Några butiker, en bensinstation, någon restaurang, ligger utmed vägen i det lilla samhället. Vi stannar till och Necton berättar att jag ska få träffa Teddy, en kvinna som driver ett projekt hon kallar: War Widows Network. Och snart sitter jag framför en imponerande kvinna och bara häpnar.

”Efter kriget”, berättar hon, ”när rebellerna kom, efter år 2000, var det många änkor som satt med kanske tjugo barn och inte hade något sätt att försörja sig på. Deras man kanske hade haft tre fyra fruar som alla blivit våldtagna och sedan dödade. Ofta av att en machete förts upp i slidan, ungefär som när man rensar fisk. Kvar lämnades en änka med ansvar för alla barnen, en kvinna ingen man ville ha då det innebar ett försörjningsansvar.”

”Helvetet på jorden”, avbryter jag utan att tänka.

”Helvetet på jorden”, instämmer hon och betraktar mig allvarligt, innan hon drar efter andan och fortsätter. ”Så, mitt projekt är att hitta dessa änkor som finns lite överallt, trots att de ofta inte vill göra sig kända med tanke på skammen över att ha blivit våldtagna. Nu har jag hittat 2 735 kvinnor och så har jag bildat små grupper, så att de kan träffas och prata om situationen och vad de kan göra åt den. Många av grupperna ägnar sig åt hantverk och är otroligt duktiga. Så nu försöker jag hitta pengar för att de ska kunna vara med på olika marknader för att sälja sina saker. Det är det jag håller på med just nu”, avslutar hon.

Under vår lunch får jag reda på att hon själv är krigsänka, att hennes man ”gick åt” för tjugo år sedan och att hon förstår precis hur de övergivna kvinnorna har det. Jag nickar tyst, bedrövad men full av beundran för hennes modiga projekt.

Några år senare, på en scen i Nederländerna, inför 1000 höga chefer, ska jag berätta om Teddy efter att moderatorn bett mig nämna en ledare jag ser upp till.

Nästa stopp är tio minuter senare. Då är vi framme vid några mindre hus av betong där det sitter fem-sex unga människor runt ett keyboard. När vi närmar oss hör jag hur de sjunger: ”Imagine a world where everyone feel welcome, a world everyone feels valued, a world where we see our similarities and cherish our differences.”

Necton ler stort och stolt mot mig och jag förstår att han skickat dem några rader från en av mina böcker. Killen som leder gruppen kallas Dizzy. Han berättar att han övergavs som ung och fått klara sig själv, och att han nu inte vill att något barn eller ungdom ska få uppleva

det han gjort. Därför har han startat en verksamhet dit utstötta unga, ofta med HIV/AIDS, kan hitta ett hem och få ägna sig åt musik, få sjunga och spela.

”Det är mycket viktigt för deras självförtroende, att det ser att de har ett värde, att de kan bidra till andra.”

Dizzy visar mig runt i de tre små husen. I ett litet rum finns en studio där de kan spela in musik och lyssna. I alla andra rum ligger filtar på golvet.

”Det är här vi sover, det är inte så bekvämt, särskilt för de som är riktigt sjuka, men det är i alla fall gemenskap och tak över huvudet.”

Innan vi lämnar ber jag att få höra låten de spelat när vi kom en gång till. På väg tillbaka i bussen tänker jag på att ingen ska behöva ligga på ett betonggolv, särskilt inte om man är sjuk och ber Necton åka tillbaka till Dizzy.

”Tillbaka, har du glömt något?”

En halvtimme senare har jag köpt ”rättigheterna” till låten för ett belopp som borde räcka till 15 madrasser och ett antal våningssängar.

Vårt sista stopp är skolan där Mr Enoch arbetar som biträdande rektor på halvtid. Han bjuder in oss till sitt enkla men välordnade rum. Jordgolv, på väggarna sitter förteckningar över vilka elever som går där, ett mindre fönster, eller rättare sagt hål utan glas. På det gamla skrivbordet ligger papper i raka högar.

I den andra delen av rummet sitter en man bakom ett skrivbord som presenterar sig som studierektor.

”Det är en bra skola”, berättar Mr Enoch stolt, ”här har eleverna stolar att sitta på. Uppemot hundra elever i åldrarna tolv till femton år kommer varje månad, ibland lite färre.”

Och han säger att för ca 150 kronor i månaden ingår även ett rejält mål mat varje dag, många gånger det enda de får. Problemet är bara att det hela inte går ihop. Intäkterna är motsvarande 180 000 om året, utgifterna 240 000.

”Hur får ni ihop den ekvationen”, undrar jag nyfiket.

”Det får vi inte. Det blir vi lärare som inte kan få så mycket betalt som vi borde. Vi kan ju gärna inte skära ner på maten”, ler Mr Enoch. ”Ska vi ta en tur runt i skolan?”

”Det vill jag verkligen.”

När vi kommer ut från rummet, stannar han upp och tittar på mig.

”Det värsta är inte att vi lärare inte får så mycket betalt, utan att vissa elever inte kan fullgöra sina studier. Oftast de mest ambitiösa. De som verkligen vill lära sig för att kunna

skapa en bättre framtid än den tillvaro de kommer ifrån. Det är det tristaste av allt. Och man har ju inte hjärta att stänga dem ute.”

”Vad kan man göra åt det?”

”Jag vet inte, men det här är ett sätt jag gör det på”, suckar han och öppnar en dörr till ett rum fyllt av madrasser.

”Jag är nog inte riktigt med här”, säger jag.

”De är pant. En madrass motsvarar en månad. Ibland har de råd att lösa ut madrassen månaden efter, annars säljer jag den för att täcka avgiften”, säger han tyst. ”Jag har inte kommit på något bättre sätt.”

”Var får de madrasserna ifrån?”

”Det är deras säng, de väljer att hellre ligga på golvet hemma än att missa sina studier. Och det drabbar inte bara dem själva utan även deras syskon, då det ofta är många som delar på en madrass.”

Fan, tänker jag. Fan.

Vi går runt i klasserna. Varje bänk delas av två, tre elever i vita skjortor. Jag har aldrig sett så uppmärksamma studenter. Vi kommer till klasser där de får frågan om de vet var ”Sweden is”. Några prickar rätt bra, andra sitter som frågetecken. Överallt hänger affischer som förklarar HIV och hur det uppstår. Avhållsamhet är budskapet. Mr Enoch visar det enkla lilla biblioteket där tyvärr de flesta böckerna inte är så relevanta för dem.

”Antingen för gamla, eller så är de för äldre elever än våra. Men de sitter här och läser i alla fall.”

Aldrig har ordet madrasser varit så viktigt för mig, som när vi rullar ut ur samhället efter alla möten.

”Vart ska vi nu, Necton?”

”To the safari park, Baluku Jan!”

Mr Enoch och en annan person följer med, då de ska få låna Toyotabussen av Necton. Jag är så trött att jag inte orkar fråga hur vi ska ta oss till Kampala nästa morgon.

När vi kommer fram till porten till parken, är parkvakten tveksam till att släppa in oss.

”För mörkt redan”, säger han.

Men efter lite tjat och ett löfte om att inte lämna bilen vad som än händer, får vi passera.

Efter nästan tjugo minuters körning är vi på väg att drämma rakt in i ett par älskande flodhästar. Det är så mörkt att vi upptäcker paret precis i sista stund. Herr Flodhäst är inte vidare glad över att vi stör mitt i akten och går med hotande steg emot oss.

”De är inte att leka med”, förklarar Mr Enoch, ”de kan lätt välta vår bil och det händer att de knipsar av folk på mitten om de är riktigt arga.”

Ingen skrattar så jag förstår att det dessvärre inte är ett skämt. Efter att ha stått stilla en lång stund drar sexualdriften honom tillbaka mot honan som parkerat sig en bit bort. Och under den resterande tiden fram till hotellet får jag en snabbkurs i ämnet ”hur man betar sig när man möter vilda djur”.

”Elefanter, som det finns många av här, springer väldigt fort. Det tror ingen, men så är det. Det enda sättet att klara sig från en elefant är att springa zick-zack. Snabba vändningar hela tiden, då hinner de inte med, annars är det kört.”

Tack för tipset, tänker jag.

”Men lejon kan man inte lura på det sättet. De klipper en hur man än springer. Men de har inget luktsinne, så man kan alltid gömma sig. Fast de ser otroligt bra på långt håll. Naturen har gett oss olika talanger och förmågor, som gör att vi överlever om vi använder dem klokt.”

Okej, tänker jag, elefanter, tvära svängar, lejon goodbye och flodhästar knipsar av en på mitten. Det är med en känsla av befrielse som vi kommer fram till Mweya Safari Lodge. Ett femstjärnigt hotell mitt i nationalparken. När jag förstår att det bara är jag som ska övernatta där föreslår jag att Necton tar ett enkelrum på min bekostnad. Inte bara för att han är värd det, utan även för att ha en kompis i rummet bredvid om alla djur skulle gå till attack samtidigt.

Det visar sig vara ett av de finare hotell jag bott på, med en safarikänsla som i en Hollywoodfilm. En doorman tar emot utanför entrén och lägger min ryggsäck på en hög guldvagn som rullas in receptionen. Där möts vi av tre perfekt klädda och välkammade medarbetare i beigea uniformer som säger: ”Welcome” nästan samtidigt. Utanför ser jag poolen. Det hänger en kristallkrona i loungen vars väggar är prydda med jaktskalper. Necton ser min förvåning och förklarar att det är presidenten själv som äger lodgen och att gästerna endast är välbeställda utlänningar.

Innan vi går och lägger oss sätter vi oss i baren och pratar om allt möjligt. Jag frågar vad Nectons föräldrar arbetar med. Han berättar att mamman mest varit hemma och ägnat sig åt hus och familj och att pappan varit chef för en saltfabrik i Kasese, som inte längre är i drift. Fast han går ändå dit och ser till att saker bevaras om nu driften skulle komma igång igen. Åren när det gick som bäst la han undan lite pengar som han sen köpte en butik för. Där såldes allt mellan himmel och jord, slakten var där och jobbade, en farbror hade köpt en enkel symaskin och erbjudit sömnadstjänster. Men så en dag när Necton var i skolan kom de och berättade att rebellerna kommit till Kasese och skövlat och plundrat. Necton rusade till

butiken där allt var borta. Veckan innan hade hans pappa köpt in ett stort lager med stövlar, som rebellerna nu tagit. Väl hemma fann Necton sin familj i tårar. De höll på att packa sina saker, nu skulle de flytta upp i bergen, en säkrare plats att vara på. På väg med all packning kom Nectons farbror på att han hade gömt pengar i huset, så han smög sig tillbaka på natten, hittade pengarna och en cykel. Men oturligt nog hade rebellerna upptäckt honom och han togs tillfånga och de behöll honom som ”slav” i tre år för att sedan döda honom.

”Det är fruktansvärt vad rebellerna gjort mot folket i Kasese, jag kan inte förstå hur man kan vara så grym”, säger den annars alltid så glade Necton. ”Fruktansvärt.”

Vi bestämmer oss för att sova. Det har verkligen varit en lång dag, med så många intryck att skallen nästan håller på att gå i bitar. Men innan vi skiljs inför natten ser han allvarligt på mig och säger:

”Mr Jan, thank you for visiting my family. I have never seen them so happy in my whole life.”

Med de orden går jag till rummet för att sova, trots att eventuella lejon väntar på lite vickning utanför i mörkret. Efter några varv med myggmedlet kryper jag in under himmelsängens malarianät och somnar som ett trött litet barn.

Nästa morgon sitter vi på frukostverandan med en bedövande vacker utsikt. Vi befinner oss högt upp på en udde mellan två sjöar. Den ena med sötvatten och den andra med salt. Necton pekar mot en liten by långt borta.

”Där ligger saltfabriken min pappa har hand om.”

En ung och spinkig kille kommer fram till oss. Necton säger något på luconso, och vänder sig mot mig.

”Han ska köra oss tillbaka ut från parken till Kasese. Han är hungrig och undrar om vi har lite pengar till mat som han kan köpa i personalmatsalen.”

”Javisst, men var kom han ifrån.”

”Han kom sent i går kväll och har inte ätit på ett par dagar.”

”Och var bodde han i natt?” frågar jag fast jag tror mig veta svaret.

”I bilen”, svarar Necton.

Jag plockar upp pengar och vår chaufför sticker iväg för att få lite i magen.

En timma senare checkar vi ut. I receptionen säljs turer till parken, men tyvärr har karavanen med ett antal Range Rovers lämnat ”för bara fem minuter sedan”. De låter inte så glada när Necton och vår chaufför berättar att de är uppväxta här och nog hittar vägen ut själva.

”Nej, nej, vi ska inte lämna bilen”, skrattar Necton, ”no, no.”

Aldrig har ordet *nog* haft en så stark betydelse för mig som just nu.

Det är en varm och torr morgon, man ser dammröken bakom bilen men trots det försöker jag få in lite svalkande luft.

”Mr Jan, please close the window”, säger chauffören.

Inser att jag inte behöver fråga varför. Necton märker att jag är lite tystare än vanligt.

”No tigers here, hahahhehe”, fnissar han från baksätet.

Vi kör på rätt friskt när jag får syn på en liten elefantunge, kanske 200 meter framför oss.

”Oh look”, utbrister jag och letar snabbt fram kameran, ”a baby elephant.”

Bilen tvärstannar och river upp damm, så vi knappt ser någonting.

”Not good”, säger Necton tyst.

”Do we need to be scared”, undrar jag, ”it’s just a small one.”

”That’s the problem.”

Sekunden senare får jag det hela tydligare förklarat. En jätteelefant kommer ut bland träden och ställer sig knappt hundra meter framför vår nu väldigt lilla och låga bil.

”The mother. If she gets angry she will throw this car as she wants”, viskar Necton, ”everybody quiet.”

Den stora elefanten börjar sakta gå mot oss. Min puls är snabbt på väg upp. Tänk att sluta sitt liv ihjältrampad av en elefant som vill skydda sin unge.

”Back the car”, kommenderar Necton.

”What?” säger chauffören.

”Back, now.”

Det rasslar till och plötsligt backar vi sakta, ungefär i samma takt som elefanten närmar sig. Efter några fraser på luconso förstår jag att vi ska vända bilen för att ta oss därifrån. Dessvärre hamnar vi snart i ett dike och när vi ska ta oss upp slirar däcken.

”Come on, come on, come on ...”, skriker Necton.

Min puls är nu uppe någonstans över biltaket.

Till slut får vi fäste och tar oss fort därifrån. Efter ett tag möter vi karavanen med alla Range Rovers. Necton säger att om vi följer efter dem förbi den uppretade elefanten, så ska det nog gå bra. Än en gång ett förbannat *nog*, tänker jag. Men det går. Elefanten avvaktar och just som vi passerar slänger den upp snabeln i vad som för mig tycks vara en segergest.

Efter ett tag lämnar vi karavanen bakom oss.

”Det finns inte fler elefanter här?” undrar jag.

”Jo, men vi lär inte stöta på dem nu, det händer nästan aldrig”, svarar Necton.

Ännu ett spännande ord: *nästan*.

Vi passerar mängder med djur, bland annat ett antal lejon som ligger och slappar med välfyllda bukar efter nattens jakt.

”In the park every night one big animal gets killed to feed the lions”, filosoferar Necton, ”that is how nature works.”

Det är med en viss känsla av befrielse vi kommer fram till porten. Att man sen vill ha en utfartsavgift, trots att vi betalt entréavgift kvällen innan, bryr jag mig i inte så mycket om i det här läget.

Vi åker tillbaka till huvudstaden i den upphämtade Toyotabussen. Jag sitter fram och tänker på Teddy och Mr Enoch. På madrasser, elefanter och de två familjerna som bjudit in mig till sina hem. Vilket privilegium, tänker jag. Det jag upplevt de senaste dagarna har gjort mig helt slut. Alla människor och deras berättelser, färgerna, smakerna, lukterna, intrycken. Necton däremot, han pratar på och slutar aldrig att reflektera över konsten att få människor att känna sig välkomna.

”Service ger man, värdskap är man. Det är ett sätt att leva, att vara som människa”, säger han efter att vi stannat för att köpa frukt och några vattenflaskor. ”Det är något som kommer från hjärtat, att tänka att vi finns till för varandra, utan andra är vi ingenting, ingenting. Att tjäna och hjälpa andra, göra sina medmänniskor framgångsrika, ger livet så mycket glädje. Men allt börjar med att vi välkomnar oss själva, att vi är goda vänner med den människa vi ska leva varenda sekund med i vårt liv. Inte alltid så enkelt, haha. Men när vi gör det blir det naturligt att vilja sträcka ut handen till andra.”

Jag tänker att det är en klok Afrikachef vi har och skäms lite över att jag trott att jag kunde komma hit och lära dem värdskap, när det värdskap jag upplevt varit starkare än på någon annan plats.

När vi passerar en mäktig bergskedja frågar jag Necton vad den heter.

”The Rwenzori Mountains, men vi brukade kalla den för Mountain of the Moon.”

”Det lät vackert, varför då?”

”När jag var en ung pojke minns jag att det låg det snö längst upp en stor del av året, och månljuset reflekterades av snön och gjorde att det blev ett blått sken och berget såg lite månlikt ut.”

”Vad vackert, men du sa att ni brukade kalla berget så, gör ni inte det längre?”

”Nä, för kanske 15 år sedan blev det allt varmare och snön började försvinna och nu är den helt borta.”

Återigen ett bevis på att vi bor på en och samma sköra planet. Att vi människor som lever våra liv långt borta kan ta ifrån ett barn möjligheten att med förundran se ett magiskt månljus reflekteras i snön.

Sent på kvällen kommer vi till Kampala. Trött ramlar jag ner i den sköna hotellsängen, orkar inte ens äta chokladbiten någon lagt på kudden. Hinner tänka att det finns många som inte ens har en madrass just nu, innan allt jag upplevt drar mig in i sömnen. Nästa morgon hinner jag precis till matsalen innan hotellets frukost stänger. Efter en smörgås, ett glas juice och ett stekt ägg med lite potatis, tar jag med tekoppen och sätter mig i en av de mörka skinnsofforna i loungen utanför receptionen. Tar fram min lilla svarta anteckningsbok och försöker samla mina tankar.

På eftermiddagen gör vi det sista besöket under resan, innan Necton ska köra mig till flygplatsen. Vi ska träffa Grace Nakintu, en människa som vigtt sitt liv åt att inkludera de mest exkluderade. Hon, som själv blev föräldralös som liten, driver sedan tio år Continental Adult School. En vuxenskola för prostituerade, hemlösa och gatubarn, så att de precis som hon ska få en andra chans.

Vi går in genom en smal dörr i ett grått betonghus, kanske fyra våningar högt. Kala väggar i korridorerna. Det står enkla träbord och stolar i rummet, på flera av dem sitter kvinnor men där är också en pappa med sin femåriga son.

”Ingen ska ställas utanför, okej, det är därför vi finns. Ni ska kunna utbilda er, vi ska tala om inkludering, att ingen lämnas utanför. Alla har en rätt att vara en del av samhället.”

När lektionen är över, eleverna applåderat och tackat för att de får vara där, sitter Grace och jag kvar en stund.

”När jag var liten fick jag hjälp av andra”, säger hon rakt, ”och mitt sätt att återbetala är genom att hjälpa människor i min tur. Det viktigaste av allt är att de som kommer hit känner sig välkomna, att de möts med respekt, annars stannar de inte ens en timme. Du kanske undrar varför vi inte har ett kontor här. Det är något vi valt. De som kommer hit är rädda för att gå in på kontor, så vi sköter allt det administrativa i klassrummen, så alla ska känna sig trygga.”

Grace kontrollerar att jag förstår. Jag nickar.

”Det handlar om hur man ser saker. Har man en pessimistisk inställning blir allt man möter negativt. Väljer man ett positivt sinne, förändras allt. Då ser man nya möjligheter, hela

tiden. Hur jobbigt det än verkar så finns det en väg framåt. Det är vad vi vill att människor ska lära sig här.”

”När jag lyssnar på dig tror jag att ditt andra namn är Hope.”

Grace skiner upp och ger mig en high-five.

CNN rullar fram på skärmen och jag slår mig ner för att ta kål på lite tid. Efter ett tag ser jag en kvinna i gul rock med flygplatsens logotype. Hon bär på en hink och en sopborste, ser trött ut, tittar sig runt och slår sig ner på en stol i närheten. Alldeles stilla sitter hon och tittar på skärmen som förklarar att börsen i New York gått ner ”katastrofala” tre procent, följt av ett reklaminslag från Quatar Airways ”världens enda 5-stjärniga flygbolag, med en egen exklusiv lounge på flygplatserna vi trafikerar och med en oöverträffad komfort ombord”. Filmen visar hur man kan fälla ner stolen till en bekväm säng. Hur flygvärdinnan lägger över filten på en man som ska sova och hur hon därefter placerar en liten orkidé bredvid honom. Kvinnan tittar utan att röra en min. Någon minut senare reser hon sig, tar sina saker och lunkar därifrån.

Skylden Boarding tänds, jag tar min lilla ryggsäck och går mot gaten.

”Hej mamma, det är Janne, nu är jag tillbaka från Uganda.”

”Men gud vad skönt, jag har varit så oroligt. Har allt gått bra?”

”Toppen, helt fantastiskt. Jag har med mig en present till dig.”

”En present, oj, det var värst!”

”Tänkte komma över ikväll, är du hemma vid sju?”

”Ja visst, jag är alltid hemma.”

Utanför hennes dörr tar jag upp presenten ur påsen, formar händerna till en kupa och ringer på med armbågen.

”Hej gubben, vad skönt att se dig, det var länge sen!”

”Hej, ja flera veckor sen, är du beredd mamma, på presenten?”

”Jahaja, spännande.”

”Tadamm, varsågod, hela vägen från Uganda till dig!” säger jag med ett leende samtidigt som jag har svårt för att hålla mig för skratt.

”Skojar du med mig, en trasig jultomte, är det presenten?”

”Japp.”

”Jaså, ja, det var ju inte precis ...”

Men efter att jag berättat om tomtens resa, om kvinnan som skänkt den, det enda hon ägde, blev det något annat än en bit plast.

Ett par år senare städar jag och mina bröder ut efter mamma. Hon har många saker, som den konstnärssjäl hon var. Väggarna är prydda av hennes tavlor, på bord och hyllor står alla hennes skulpturer.

En bit in i bokhyllan hittar jag honom, jultomten, och tankarna letar sig tillbaka.

Vi människor delar en värld tillsammans, där alla våra liv är en unik och oersättlig del av en och samma väv. Välkomnande handlar om att bidra till att göra väven vacker och kärleksfull, i det lilla som det stora, även om vi inte alltid får uppleva var vår omtanke tas emot. Eller med Nectons ord:

”Att ge näring till vår naturliga förmåga att välkomna skapar mening och en djup glädje, för oss själva och alla vi har möjlighet att möta och tjäna, under resan vi kallar ett liv.”